

LIMBAJUL DEZILUZIEI ÎN ROMANELE LUI COLETTE TRADUSE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Adriana IEREMCIUC
(Universitatea de Vest din Timișoara)
adriana.ioremciuc@e-uvv.ro

Abstract

The article investigates the language of disillusionment in four Romanian translations of Colette's novels: *The Vagabond*, *Duo*, *Chéri* and *The End of Chéri*. The study examines nouns associated with the affective sphere of disillusionment, selected based on frequency and lexical density criteria, in order to highlight how they structure the characters' emotional universe. The analysis reveals the centrality of the lexemes *suffering*, *tear*, *fear*, and *sadness*, which recur across all four texts, as well as the presence of secondary terms – *pain*, *separation*, *unease*, *lie* – which complete the semantic field of disillusionment. Their contextual distribution configures a coherent affective imaginary dominated by vulnerability, introspection, and lucidity. Correlating the lexical analysis with the thematic and stylistic dimensions of the texts demonstrates that disillusionment constitutes a stable semantic core in Colette's texts, expressing the transformation of affective experience into self-awareness. Moreover, the study highlights the fidelity of the Romanian translations in conveying the emotional nuances and expressive balances characteristic of the source-language.

Keywords: Colette, disillusionment, lexical field, translation, affect

Rezumat

Lucrarea de față își propune să investigheze limbajul deziluziei în patru romane ale lui Colette traduse în limba română: *Hoinara*, *Duo*, *Chéri* și *Sfârșitul lui Chéri*. Studiul analizează substantivele asociate sferei afective a deziluziei, selectate pe baza criteriilor de frecvență și densitate lexicală, pentru a evidenția modul în care acestea structurează universul emoțional al personajelor. Analiza relevă centralitatea lexemelor *suferință*, *lacrimă*, *teamă* și *tristețe*, recurente în toate cele patru texte, precum și prezența altor termeni cu rol secundar – *durere*, *despărțire*, *neliniște*, *minciună* – care completează câmpul semantic al deziluziei. Distribuția lor contextuală configurează un imaginar afectiv coerent, dominat de vulnerabilitate, introspecție și luciditate. Corelarea analizei lexicale cu dimensiunea tematică și stilistică demonstrează că deziluzia constituie un nucleu semantic stabil în opera colettiană, exprimând procesul de transformare a experienței afective în conștiință de sine. Totodată, analiza relevă fidelitatea traducerilor românești în redarea nuanțelor emoționale și a echilibrelor expresive specifice limbii-sursă.

Cuvinte-cheie: Colette, deziluzie, câmp lexical, traducere, affect

În proza lui Colette, cuvântul nu se reduce la o funcție comunicativă, ci își depășește dimensiunea pur referențială, devenind o materie vie, capabilă să restabilească legătura originară dintre expresie și percepție. Vector al unei resemantizări continue, limbajul colettian dobândește o valoare semiotică dublă: este, simultan, semn și semnificație, reprezentare și trăire. Scriitoarea utilizează limbajul nu ca pe un cod închis, ci ca pe o substanță fluidă, în care sensul se constituie printr-un contact organic dintre limbă, corp și memorie (v. Boustani 2002). Încă din copilărie, Colette a intuit în limbaj alte semnificații, alte posibilități, demonstrând „o ascultare instinctivă,

sălbatică a cuvintelor”⁴⁷ (Boustani 2002, 3), care va deveni una dintre trăsăturile definitorii ale stilului său. Estetica cuvântului la Colette se construiește pe o permanentă tensiune între precizie și sugestie, între denotativ și tacit, între ce este spus și ceea ce rămâne subînțeles, o tensiune care constituie și sursa expresivă a deziluziei. Studiile lexicale dedicate operei lui Colette confirmă această dublă natură a limbajului, punând în evidență rafinamentul vocabularului și complexitatea rețelei sale semantice. Lucrarea de referință *Dictionnaire Colette*, realizată de Guy Ducrey și Jacques Dupont, reunește peste 400 de intrări pe parcursul a 1121 de pagini și oferă un instrument fundamental pentru analiza temelor, motivelor și structurilor lexicale ce definesc discursul lui Colette.

Această perspectivă lexicografică și stilistică oferă un cadru pertinent pentru o analiză aplicată asupra modului în care vocabularul colettian funcționează ca indicator al stărilor afective și ca mijloc de articulare a discursului interior. Dincolo de valoarea descriptivă, lexemele devin purtătoare ale unei sensibilități specifice, redând raportul complex dintre experiență și expresie. În acest sens, studiul de față urmărește constituirea câmpului lexical al deziluziei în proza lui Colette, printr-o analiză comparativă a frecvenței și distribuției termenilor cu valoare afectivă. Corpusul este alcătuit din termenii extrași din cele patru romane traduse în limba română: *Hoinara și Duo* (în traducerea lui Ovidiu Constantinescu, 1969); *Chéri și Sfârșitul lui Chéri* (în traducerea Monei Rădulescu și a lui Corneliu Rădulescu, 1973).

Conform Angelei Bidu-Vrănceanu, câmpul lexical al deziluziei aparține sferei abstractului, întrucât termenii „corespund unor entități care nu au o dimensiune fizică, dar care pot avea un referent reconstruit, eventual în absența unui referent fix” (Bidu-Vrănceanu 2008, 225). În limbajul colettian, această abstractizare se realizează printr-un proces în care experiențele interioare se convertesc în forme lexicale specifice. Activitatea limbajului presupune o restructurare a realului, care se organizează în jurul unui referent prototipic, valorizat semantic, deoarece „fără semnificativul pe care îl exprimă nu se poate ajunge la substanța semantică” (Bidu-Vrănceanu 1973, 13). Pentru analiza de față, au fost selectate substantivele asociate pierderii, suferinței și anxietății, având în vedere densitatea lexicală și frecvența aparițiilor în text. Alegerea acestei clase gramaticale se justifică prin capacitatea substantivului de a fixa noțiuni și stări într-o formă stabilă, în care se reflectă structuri afective profunde. Analiza rețelei semantice permite o abordare obiectivă, concentrată pe consistența și distribuția lexemelor în cadrul textelor lui Colette, în timp ce perspectiva statistică introduce „o ordine efectivă de interpretare a utilizării unităților, stabilindu-le frecvența” (Bidu-Vrănceanu 2005, 22).

În proza lui Colette, deziluzia se configurează adesea ca revers al dorinței și al vulnerabilității emoționale, marcând un proces de interiorizare prin care experiența afectivă se transformă în imagine și limbaj. În acest sens, observația lui Jung este relevantă: „sufletul traduce procesul fizic într-o succesiune de imagini în care mai greu putem recunoaște procesul obiectiv” (Jung 2003, 71), întrucât este redat mecanismul prin care trăirea concretă, de natură senzorială sau emoțională, se transformă într-o reprezentare simbolică, proces care, în literatura colettiană, echivalează cu transpunerea afectului în expresie estetică. Deziluzia nu se manifestă, așadar, ca o simplă reacție afectivă, ci ca un fenomen de transfigurare psihologică. Analiza câmpului lexical al deziluziei oferă, din această perspectivă, o imagine a modului în care limbajul devine instrument de mediere între afect și reprezentare, între experiență și expresie. Au fost selectate exclusiv substantivele, alegere fundamentată pe criteriul densității și al frecvenței apariției acestora în text. Corpusul rezultat include lexeme de gradul I, recurente în toate cele patru romane traduse în limba română: *suferință*, *lacrimă*, *teamă* și *tristețe*, lexeme de gradul II, prezente în trei sau două dintre

⁴⁷ Traducerea noastră. Text-sursă: „une écoute instinctive, sauvage des mots.”

cele patru texte, *durere*, *despărțire*, *minciună* și *neliniște*, și lexeme de gradul III, specifice unui singur roman, dar cu relevanță tematică semnificativă. În continuare, vom analiza pe rând aceste unități lexicale, urmărind semnificația lor contextuală și rolul lor în construcția afectivă a deziluziei.

SUFERINȚĂ. În centrul acestei paradigme lexico-semantică se află **termenul-pivot** *suferință*, element recurent în toate cele patru romane analizate. Frecvența și distribuția sa evidențiază **funcția de nucleu conceptual** al experienței afective în proza lui Colette. Lexemul redă un **raport de interdependență** între iubire și durere, ambele fiind complementare sensibilității feminine. În *Duo* (*șase apariții*), *suferința* este asociată **conștientizării rupturii și maturizării afective**: „Michel așinti asupra ei o privire ce mărturisea statornicia *suferinței* sale” (Colette 1969, 400). În *Chéri* (*nouă apariții*), termenul desemnează **pierderea echilibrului identitar și vulnerabilitatea emoțională**: „Se simțea nesigură, plină de suspiciune împotriva unui dușman pe care nu-l cunoștea: *suferința*” (Colette 1973, 67). În *Sfârșitul lui Chéri* (*opt apariții*), sensul se nuanțează, marcând trecerea de la *suferința* trupească la cea existențială: „Oare o *suferință* a schimbat-o și a desexuat-o?” (Colette 1973, 250). În *Hoinara* (*nouă apariții*), lexemul desemnează **persistența traumei și imposibilitatea reconcilierii cu trecutul**: „fierbinte *suferință*” (Colette 1969, 49). Recurența termenului în toate cele patru texte indică **stabilitatea unui nucleu tematic și afectiv** în universul colettian, în care *suferința* devine **mecanism de interiorizare a experienței**.

LACRIMĂ. Un alt termen reprezentativ pentru câmpul lexical al deziluziei este *lacrimă*, cu un număr mare de ocurențe în toate romanele analizate. Termenul apare în contexte în care *suferința* dobândește o formă vizibilă, devenind semn al vulnerabilității și al descărcării afective. În *Hoinara* (*optsprezece apariții*), *lacrima* reprezintă, în majoritatea contextelor, o reacție senzorială la durerea interioară: „*Lacrimile* voluptoase și lașe se întorc la obârșia lor, lăsându-mi o arsură în ochi” (Colette 1969, 171). În *Duo* (*nouă apariții*), lexemul marchează tensiunea dintre reținere și exteriorizarea emoției: „Alice se văzu nevoită să-și înfrâneze *lacrimile* ce stăteau gata să izbucnească” (Colette 1969, 323). În *Chéri* (*douăzeci de apariții*), substantivul devine expresia cathartică a *suferinței*: „Toată furia dragostei și revolta Edméei (sic!) izbucni în strigăte, în *lacrimi*, în mâini frânte” (Colette 1973, 84). În *Sfârșitul lui Chéri* (*șase apariții*), termenul este resemantizat, fiind asociat unei *suferințe* estompată: „Să chinuiască o tânără femeie în *lacrimi*, antrenând-o apoi într-un somn de campioni împăcați” (Colette 1973, 270). Prin distribuția extinsă și variația valorilor contextuale, *lacrima* marchează trecerea de la trăirea interioară la expresia vizibilă a durerii.

TEAMĂ. În cadrul câmpului lexical al deziluziei, substantivul *teamă* ocupă o poziție semnificativă prin frecvența și diversitatea contextelor în care apare: cincisprezece ocurențe în *Hoinara*, trei în *Duo*, zece în *Chéri* și cinci în *Sfârșitul lui Chéri*. În toate aceste cazuri, termenul denotă o stare afectivă de retragere și autocenzură emoțională, care precedă sau însoțește experiența *suferinței*. În *Hoinara*, *teama* este asociată refuzului de a reitiera o experiență dureroasă: „Mi-e *teamă* c-am să fiu înșelată, c-am să sufăr” (Colette 1969, 271). Sentimentul funcționează aici ca mecanism de apărare, determinând-o pe Renée să reprime manifestarea afectivă, din dorința de a evita repetarea traumei. În *Chéri*, termenul dobândește nuanțe multiple: „Ea preferă să râdă, dar cu o degajare care ascundea o mare *teamă*” (Colette 1973, 157) ilustrează o mascare a anxietății prin gesturi de aparentă detașare, în timp ce „Și apoi, mă cunosc, mi-e *teamă* să nu vreau mai mult” (Colette 1973, 323) marchează conștiința limitelor impuse de dorință și vinovăție. Prin contrast, în *Duo*, termenul apare cu o valoare atenuată, cu funcție pragmatică, eufemistică: „Mi-e *teamă* că m-ai înțeles greșit” (Colette 1969, 355), unde emoția este transformată într-un gest de precauție

discursivă. Astfel, analiza lexicală relevă polivalența semantică a termenului: de la teama ca mecanism de protecție afectivă la teama ca strategie de comunicare. Lexemul marchează momentul de suspendare între dorință și renunțare, între expunere și retragere – o tensiune esențială în construcția limbajului deziluziei.

TRISTETE. Integrat în categoria sentimentelor ontice timice (v. Bidu-Vrănceanu), substantivul *tristețe* ocupă o poziție centrală prin valoarea sa afectivă și prin distribuția echilibrată în cele patru romane analizate: șapte ocurențe – *Hoinara*, două – *Duo*, trei – *Chéri* și una – *Sfârșitul lui Chéri*. În *Hoinara*, *tristețea* apare ca o stare persistentă, aproape organică: „Trăiesc bântuită de furtunile unor *tristeți* care mocnesc în mine” (Colette 1969, 278). Această secvență relevă dimensiunea autoreflexivă a termenului, în care afectul devine mijloc de cunoaștere a sinelui. În *Duo*, lexemul este utilizat cu o funcție comparativă, marcând alegerea lucidă între reacții emoționale: „Furie, sigur că da, își confirmă sieși. În orice caz, e de preferat *tristeții*” (Colette 1969, 435). În *Chéri*, *tristețea* dobândește o valoare tranzitorie, exprimând trecerea de la o stare apăsătoare la una de resemnare: „*Tristețea* apăsătoare care o copleșise ieri și-n zilele precedente părea că se topește” (Colette 1973, 124). În schimb, în *Sfârșitul lui Chéri*, lexemul își pierde dimensiunea activă, devenind un semn al inerției emoționale: „arăta o *tristețe* care nu căuta niciun remediu, modestă ca durerea unui sărac” (Colette 1973, 273). Astfel, analiza frecvenței și a valorilor semantice ale termenului *tristețe* relevă metamorfoza afectului în proza lui Colette – de la interiorizarea dureroasă a trecutului (*Hoinara*) la resemnarea lucidă (*Sfârșitul lui Chéri*).

Termenii analizați anterior se regăsesc în toate cele patru romane traduse în limba română, constituind nucleul comun al câmpului lexical al deziluziei. În continuare, vom avea în vedere acele semne lingvistice prezente în trei dintre aceste romane, relevând nuanțele specifice pe care Colette le conferă fiecărei ocurențe.

DURERE. Un lexem relevant pentru câmpul lexical al deziluziei este substantivul *durere*, marcând tranziția spre forma de interiorizare a suferinței. În romanul *Hoinara* (șapte apariții), termenul este asociat cu memoria și cu reverberațiile traumei „s-a auzit un geamăt de *durere*” (Colette 1969, 184). În *Chéri* (o singură apariție), lexemul dobândește o valoare senzorială și psihologică: „vorbind, *durerea* îi sporea, se schimba într-o suferință ascuțită, agresivă și indiscretă, o suferință de femeie tânără și geloasă” (Colette 1973, 160). În *Sfârșitul lui Chéri* (două apariții), termenul este transpus într-o dimensiune simbolică și generalizatoare: „arăta o *tristețe* care nu căuta niciun remediu, modestă ca *durerea* unui sărac” (Colette 1973, 273).

DESPĂRȚIRE. Substantivul *despărțire* constituie un termen ilustrativ pentru câmpul lexical al deziluziei, fiind prezent în trei dintre romanele analizate: în *Duo* (două apariții): „ce curios e totuși când te gândești că poți depinde atât de mult de calitatea unei *despărțiri*” (Colette 1969, 425); în *Chéri* (două apariții): „*despărțirea* îmi lasă o impresie de proștețime” (Colette 1973, 135); în *Sfârșitul lui Chéri* (o singură apariție): „răceala *despărțirii* îi strângea gâtul lui Chéri” (Colette 1973, 316). Aceste exemple relevă nuanțele afective și psihologice asociate lexemului, de la reflexia asupra legăturilor afective până la intensitatea emoțională a pierderii. Acest termen nu desemnează doar absența celuilalt, ci momentul de tensiune maximă dintre dorință și pierdere, dintre luciditate și suferință, devenind un simbol cardinal al maturizării afective.

MINCIUNĂ. Substantivul *minciună* este întâlnit în două dintre romanele analizate: în *Duo* (o singură apariție): „improviza furată de ritmul odihnitor al *minciunii* banale” (Colette 1969, 351); în *Sfârșitul lui Chéri* (trei apariții): „*minciuna* îi înflorea pe gură, curtenitor, pueril” (Colette 1973, 319). Lexemul semnifică, în ambele cazuri, o manieră de gestionare a realității și a relațiilor interpersonale, dezvăluind aspecte ale strategiei emoționale și psihologice a personajelor. Din această perspectivă, lexemul *minciună* marchează un alt nivel al deziluziei, nu cel al trădării, ci al

compromisului afectiv, dezvăluind modul în care limbajul devine instrument al disimulării și al conservării aparenței.

NELINIȘTE. Integrat în categoria sentimentelor ontice existențiale (v. Bidu-Vrănceanu), substantivul *neliniște* este prezent în *Chéri* (cinci apariții) și în *Sfârșitul lui Chéri* (două apariții). Din primul roman, un context ilustrativ este: „o cuprinse iar *neliniștea*, tremurul” (Colette 1973, 66), iar din al doilea: „*neliniștea* pe care o adusese el cuprinse întreaga atmosferă” (Colette 1973, 252). Lexemul semnifică starea de anxietate sau incertitudine resimțită de personaje, reflectând tensiunea psihologică și dificultatea lor de a se angaja în relații afective sau de a lua decizii importante.

ALȚI TERMENI. Pe lângă termenii prezenți în mai multe romane, câmpul lexical al deziluziei include și substantive care aparțin exclusiv unui singur roman. În *Hoinara*, se remarcă următoarele lexeme: *infidelitate* (șase apariții), *regret* (trei apariții), *zbucium* (trei apariții), *disperare* (două apariții), *chin* (două apariții), *decepție* (o apariție) și *suspîn* (o apariție). În *Duo*, lexemele specifice sunt: *mârșăvie* (trei apariții), *greșeală* (trei apariții), *nemernicie* (o apariție), *perfidie* (o apariție), *umilință* (o apariție) și *îndoială* (o apariție). În *Chéri*, se înregistrează: *divorț* (trei apariții), *dispreț* (două apariții), *plâns* (două apariții) și *sfidare* (o apariție). În *Sfârșitul lui Chéri*, lexemele încadrabile în același câmp sunt: *supărare* (două apariții) și *gelozie* (o apariție). Aceste lexeme, deși izolate în planul frecvenței, completează tabloul afectiv al deziluziei, marcând particularitățile fiecărui roman.

Analiza câmpului lexical al deziluziei în romanele lui Colette traduse în limba română relevă o rețea semantică coerentă, construită în jurul unor lexeme recurente – *suferință*, *teamă*, *tristețe*, *durere*, *lacrimă*, *despărțire* –, care configurează un imaginar afectiv de mare densitate. Aceste unități lexicale prezintă o distribuție constantă și o valoare stilistică pregnantă, funcționând ca repere ale discursului afectiv. Frecvența lor și variațiile de context atestă tendința de cristalizare a unui sistem semantic propriu scriitoarei, iar analiza noastră a vizat atât partea lexicală, cât și cea semantică.

La nivel tematic, deziluzia reprezintă un nucleu recurent, prezent în toate romanele analizate, unde funcționează ca un catalizator al transformării interioare. Termenii care o exprimă marchează trecerea de la pasiune la conștiință, de la iluzie la luciditate. În *Hoinara* și *Duo*, deziluzia apare ca rezultat al confruntării cu infidelitatea și cu eșecul comunicării, în timp ce în *Chéri* și *Sfârșitul lui Chéri* ea dobândește valoarea unei experiențe existențiale, legate de trecerea timpului și imposibilitatea împlinirii prin iubire. În toate cazurile, câmpul lexical al deziluziei nu se reduce la o simplă expresie a suferinței, ci devine un instrument al introspecției și al construcției identității afective.

În planul traducerii, recurența și nuanțele lexicale ale deziluziei evidențiază finețea echivalențelor semantice și pragmatice prin care limbajul colettian este transpus în limba română. Alegerea termenilor și stabilitatea câmpului semantic contribuie la păstrarea coerenței stilistice și la reconstituirea atmosferei de melancolie și luciditate specifice prozei lui Colette.

În consecință, analiza câmpului lexical al deziluziei oferă o perspectivă dublă: pe de o parte, evidențiază particularitățile limbajului afectiv al autoarei, iar, pe de altă parte, ilustrează modul în care traducerea reușește să conserve aceste nuanțe expresive și să le redea cu fidelitate în limba română.

Referințe bibliografice

Bidu-Vrănceanu, Angela. 1976. *Analiza structurală a vocabularului limbii române contemporane. Numele de culori*. București: Editura Universității din București.

- Bidu-Vrănceanu, Angela. 2008. *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*. București: Editura Universității din București.
- Bidu-Vrăncenu, Angela, Forăscu, Narcisa. 2005. *Limba română contemporană. Lexicul*. București: Humanitas.
- Boustani, Carmen. 2002. *L'écriture-corps chez Colette*. Paris : Éditions Delta.
- Colette. 1969. *Hoinara. Duo*. În românește de Ovidiu Constantinescu. București: Editura pentru Literatură Universală.
- Colette. 1973. *Chéri. Sfârșitul lui Chéri*. În românește de Mona Rădulescu și Corneliu Rădulescu. București: Editura Minerva.
- Ducrey, Guy, Dupont, Jacques. 2018. *Dictionnaire Colette*. Paris : Éditions Classiques Garnier.
- Jung, C. G. 2003. *Opere complete. I. Arhetipurile și inconștientul colectiv*. În românește de Dana Verescu și Vasile Dem. Zamfirescu. București: Editura Trei.